

ПОЛ-ЦЕЛЫЕ-СУТОК-В-ОТДЫХЕ-И-РАБОТЕ

KONINKLIJKE SCHOUWBURG

'S-GRAVENHAGE - SEIZOEN 1928-1929

N. V. VEREENIGD TOONEEL
DIRECTIE: EDUARD VERKADE EN DIRK VERBEEK

INTERMEZZO

(ZWISCHENSPIEL)

Tooneelspel in drie bedrijven van ARTHUR SCHNITZLER.

PERSONEN:

AMADEUS ADAMS, orkest-dirigent	CEES LASEUR
CÄCILIE ADAMS-ORTENBURG, concertzangeres, zijn vrouw	VERA BONDAM
ALBERTUS RHON	DIRK VERBEEK
MARIE, zijn vrouw	MIES ELOUT
SIGISMUND, prins van Maradas-Lohsenstein	CRUYS VOORBERGH
Gravin FREDERIKE MOOSHEIM, operazangeres.	NELL KNOOP
DIENSTMEISJE bij ADAMS	ELSBETH MAY

Het stuk speelt te Weenen in den tegenwoordigen tijd.

Vertaling: WILLY MENSINK — Regie: BETSY RANUCCI-BECKMAN

De Perzische tapijten op het tooneel zijn van de N.V. HET PERZISCH TAPIJT-HUIS v/h. E. PEREZ, Noordeinde 142, Den Haag.

INTERMEZZO.

Een musicus, componist en dirigent, is getrouwd met een operazangeres. Zij hebben elkaar bij 't begin van hun huwelijk, dat uit liefde gesloten en zeer gelukkig is, volkomen oprechtheid beloofd. Hun werk scheidt hen dikwijls maanden lang en 't gevaar van dit vaak van elkaar zijn, beiden omringd van veel bewondering, hebben zij lang weten te bezweren door elkaar openhartig, elke kleine ontrouw in hun gevoelens te bekennen en daardoor te overwinnen. Tot na vijf jaar de crisis komt. Amadeus (de componist) studeert met gravin Frederike Moosheim de „Philine” uit Mignon in, en ditmaal is de aantrekkingskracht te sterk. De man verlangt naar de vrouw, de kunstenaar in hem naar 'n nieuwe emotie, naar 'n nieuwe episode, waarvan 't décor reeds wordt beschreven: „een villa aan 't water, wit glanzend tusschen de boomen; langs marmeren trappen

daalt men af naar 't meer”.

Cäcilie (zijn vrouw) heeft het groeien van zijn hartstocht gezien, voelt langzaam 't onvermijdelijke, 't lang voorziene en toch niet geloofde, naderen, en sluit zich meer aan bij haar vriend, den jongen prins van Maradas-Lohsenstein. Langzaam groeit de verwijdering tusschen man en vrouw. Zij vertellen elkaar nog de woorden die zij met de anderen hebben gesproken, maar zooals Cäcilie zegt: „op de woorden komt 't eigenlijk niet aan”.

Zij hoopt nog, hoopt nog, dat door 'n duidelijk uitspreken van alles, ook ditmaal het gevaar te ontwijken zal zijn, maar bij den man is de begeerte naar 'n nieuw geluk te sterk; en niettegenstaande zijn gebrek aan achting voor Frederike en zijn groote genegenheid voor zijn vrouw, bekent hij 't haar met moeite, maar toch oprecht: ja, hij zal van den zomer, wanneer zij buiten is, Frederike opzoeken, hij zal 'n nieuwe illusie gaan beleven in „de witte vila aan 't meer”. Cäcilie zegt vast en nog even waarschuwend: „Dan moeten wij vóór dien tijd afscheid van elkaar nemen, want van daar kan je niet terugkeeren”.

De verklaring is er; moeilijker dan beiden, in hun gelukkigen tijd hebben gemeend zijn de woorden uitgesproken, de woorden die hun scheiding beteekenen; en de componist, die al zijn gevoelens in klanken uit, gaat voor de piano zitten en speelt het motief, dat Frederike hem heeft ingegeven: 't „Intermezzo” in de schoone symphonie van hun huwelijksleven. En Cäcilie vraagt zacht en eenvoudig: „Hoe geef je 't aan, blijf je bij Capriccio” En hij, nu de scheiding uitgesproken en zijn doel bereikt is, den weemoed van 't oogenblik voelend, antwoordt: „Misschien Capriccio doloroso. Jij hebt me pas laten voelen, dat in dit thema een verborgen treurigheid ligt.”

Cäcilie, wetend en niet verblind door een nieuwen hartstocht: „Daar was je later uit je zelf ook wel op gekomen”.

Nu de beslissing gevallen is, nu de wolk die over hun huis en over hun ziel hing, is opgetrokken; nu, in de lichte opwinding van dit plechtig en toch smartelijk oogenblik, geeft Amadeus er zich rekenschap van, wat hij gaat opofferen voor 'n misschien kortstondige begeerte naar 'n even geminachte vrouw.

Hij geeft er zich rekenschap van, dat dit 'n afscheid is voor altijd, 'n afscheid van z'n huiselijk leven, van zijn kind, van de artistieke samenwerking met een hoog geschatte vrouw, en 'n bewonderde collega; en hij dringt er bij Cäcilie op aan, toch vrienden te blijven, al is er van de honderd draden, die hen verbinden één (de fysieke begeerte) verbroken. En zij, evenmin den moed hebbend tot een vast besluit, geeft toe, aarzelend, waarschuwend, misschien vaag hopen, dat het van elkaar zijn van eenige maanden, alles nog goed kan maken.

Om dit besluit te bezegelen, om dadelijk de samenwerking weer op te vatten daar, waar 't samenleven ophoudt, stelt hij haar voor de liederen voor haar concert door te nemen. Op de piano staat het lied van Brahms: „Nicht mehr zu dir zu gehn, beschloss ich...” en Cäcilie aarzelt even, bang voor juist deze woorden, doch hij moedigt haar aan en zegt: „neem 't begin niet te sentimenteel, 't is gedragen en zwaar” en wij voelen dat hij meent: 't is als ons afscheid, zonder ruwheid en verbittering, maar plechtig en vol wijding. Cäcilie, zich nauwelijks beheerschend, zingt zacht de woorden: „Nicht, mehr zu dir zu gehn beschloss ich und beschwör ich, und kam doch jeden Abend”, waarbij het doek zich sluit.

In het tweede bedrijf komt Cäcilie terug. Zij is maandenlang weg geweest, ze is bewonderd en gevierd, ze voelt zich vrij, 'n nog jonge vrouw, die door geen enkelen band, geen enkelen plicht meer wordt teruggehouden om te genieten, wat het leven nog bieden kan.

■ En Amadeus, wiens betrekking tot de gravin al weer lang voorbij is, die zich nu „op andere wijze zoekt te verstrooien”, hij ziet de vrouw aan, die in zijn huis gekomen is, de vrouw, die rijper, vrijer, onafhankelijker is geworden en snakt naar de genietingen van 't leven, en onder hun vriendschappelijk, wat plagend begonnen gesprek, voelt hij de begeerte in zich ontwaken naar die vrouw, die hij gekend heeft en niet meer kent; de vrouw, die eens de zijne was en die hij nu van 'n ander vermoedt; de vrouw, die vol geheime begeerten en verlangens is en met uitgespreide armen wacht, wacht op 't heerlijke, geheimzinnige en beangstigende leven. Zij verdedigt zich eerst; zij wil de vriendschap, het eenige dat is overgebleven uit den schoonen tijd van hun huwelijk, nog redden; zij weet, dat, wanneer zij toegeeft aan wat nu werkelijk niet veel meer is dan 'n „Capriccio”, ook dit, het laatste, verloren zal gaan. Maar hij, de man, niet verder ziende dan de begeerte van 't oogenblik, hij, in wien passie de teere koele bloem van de vriendschap verschroeit; hij wil slechts dit ééne, dit „allerschoonste avontuur, dat ooit op onze weg zal bloeien”. Hij vraagt niet meer dan dit oogenblik. Zij geeft toe, omdat zij na de enerverende maanden, waarin zij begeerd en bewonderd werd, waarin zij verlangde en in haar fantasie 't leven nam, „zooals het was”, en genoot van „wat haar op haar weg werd geboden”, terwijl er in werkelijkheid toch altijd iets is, „dat een vrouw tegenhoudt van datgene waartoe zij al lang is besloten”; zij geeft toe, omdat zij de kracht niet meer heeft, weerstand te bieden; maar terwijl zij toegeeft, weet ze: dat is het einde.

■ Het derde bedrijf, den volgenden morgen, geeft de volkomen verandering van Amadeus. Z'n vrouw is weer „zijn vrouw” geworden en de medeminnaar, over wien hij eerst een beetje spottend, 'n beetje minachtend sprak, dien hij tevoren tegen Marie, de vriendin, met 'n zekere branie, om de eenvoudige vrouw te overbluffen „zoo sympathiek” noemde, is plotseling de doodsvijand geworden. Alle mooie theorieën over vriendschap tusschen man en vrouw, zoo gemakkelijk en overtuigend verkondigd op 't oogenblik dat 'n andere liefde hem lokt, moeten wijken voor 't instinct, het oerinstinct van den man die de vrouw wil hebben voor zich alleen. Den vriend, dien hij vraagt getuige te willen zijn bij z'n duel met prins Sigismund, erkent hij het bankroet van alle mooie theorieën en levensopvattingen; hij heeft Cäcilie lief en er moet boete gedaan worden, ook tegenover de menschen, tegenover de menschen, wier oordeel hij tevoren zoo verachtte. Wanneer hij uit het gesprek met Prins Sigismund, die hem komt vragen van zijn vrouw te scheiden, begrijpt dat de betrekking tusschen dezen en Cäcilie niet is zooals hij haar dacht, dat Cäcilie hem niet ontrouw is geweest, „zooals de menschen dat noemen”; dan verwacht hij dat alles weer zal worden als vroeger en ook Cäcilie zal vergeven.

■ Maar Cäcilie weigert, want op die soort „ontrouw” komt het toch eigenlijk niet aan. Zij staat nu, na die maanden van vrijheid, „waarin anderen haar lokten”, niet meer voor zich zelf in; en na wat er gebeurd is, gelooft zij niet meer in hem; zij wil niet een huwelijk „zoo maar op goed geluk”, 'n huwelijk zonder wederzijdsch vertrouwen. Zij wil geen samenleven in een voortdurenden angst over elkaar met scènes, met scheiden en verzoeningen, daarvoor is hun beider kind, hun beider werk, haar te lief. Zij kan niet transigeeren en zij wil niet dat hij het zal kunnen. Zoo scheiden zij. Zij scheiden met 'n „misschien”, 'n vage hoop op 'n verre toekomst; maar tevens met den weemoedigen twijfel, of hun opvatting over waarheid en openhartigheid in 't huwelijk, wel de goede was. „Was 't wel de waarheid?” vraagt Cäcilie bij 't afscheid nemen, „dat wij er ons zoo gemakkelijk in schikten, toen jij mij je hartstocht voor de gravin en ik jou mijn neiging voor Sigismund bekende?”

■ Deze twijfel, die de kern is van 't heele stuk, maakt er de moeilijkheid, de onzekerheid van uit maar tevens de hoogere levenswaarheid, die twijfel is. Wie heeft gelijk, de vrouw die den man, wanneer hij een ander lief heeft, niet vast wil houden, die trots en hoog blijft en hem laat gaan, waar zijn begeerte

hem roept; of de eenvoudige vrouw, die zich vastklampt en scènes maakt, die zich aan zijn hals hangt en hem niet wil laten gaan? Schnitzler, die als schrijver midden in zijn eigen stuk is gaan staan, in de figuur van den schrijver Albertus Rhon, den vriend van Cäcilie en Amadeus; schenkt zijn sympathie aan de beide zeer superieure hoofdpersonen; doch geeft den eenvoudigen van geest, den bijfiguren in zijn stuk telkens gelijk. Met welke ironische teederheid teekent hij de figuur van den jongen prins Sigismund van en tot Maradas-Lohsenstein, 'n beetje ouderwetsch en conventioneel, 'n beetje rococo in z'n eenvoud en z'n naieve verbazing dat Amadeus van Cäcilie kòn denken... en toch zoo ontroerend-trouw-

■ hartig.
Ook Marie, de vrouw van den schrijver, die zoo weinig plaats inneemt, in het stuk en in 't leven der haar omringende personen, zegt in haar eenvoud 'n diepe waarheid: „Als ik ook een of ander talent had, zooals jullie allemaal, dan zou ik mij niet met liefdadigheidstea's bemoeien en dan zouden de menschen mij misschien ook niet kunnen schelen”. Ze trekt op een geërgerde beweging van haar man, die boude uitspraak dadelijk terug, maar wijst daarmee toch op de kern van het stuk: 't egocentrische van den kunstenaar, waarvan hij geen afstand kan doen, zonder zijn kunstenaarsschap te offeren.

■ Het is of Schnitzler, als Albertus Rhon, telkens met meewarige ironie zegt: Wij, wij superieure menschen die zien en weten, wij hebben gelijk natuurlijk, maar... zalig zijn de armen van geest. En hij erkent aan 't slot: nu zouden jullie gelukkig, eenvoudig gelukkig kunnen zijn, als ik jullie niet zoo allemachtig superieur en fijngevoelig had gemaakt.”

■ Wel wetend, dat 't publiek, 't gróóte publiek, niet bevredigd is door 'n stuk dat eindigt met zoovele „misschien's” en „wie weet's”, zegt Rhon-Schnitzler aan 't slot tegen den kleinen jongen, die in den tuin met zijn poppenkast speelt: „Speel mij je stuk maar eens voor, jongen, maar denk er om, dat de held bij 't einde bruiloft vieren; of door den duivel gehaald moet worden, dan kan men tenminste rustig naar huis gaan, wanneer het doek valt.

■ Wanneer het doek na Zwischenspiel valt, gaat het publiek niet rustig, want niet bevredigd naar huis.

■ Te vele vragen worden gesteld, waarop geen antwoord gegeven wordt; veel twijfel wordt gewekt; er wordt onbarmhartig geschud aan de zelfgenoegzame overtuiginkjes, waarmede wij ons leven trachten te stutten. Zij die iets anders verlangen naar een afgerond intriagetje en 'n bevredigend naar huis gaan, zij zullen dit stuk liefhebben juist om de niet te beantwoorden levensvragen, die 't stelt, om den fijn genuanceerden dialoog, om den weemoed vol liefde, die 't overstraalt; en om de zachte ironie, die 't geheel doorgloeit.

B. R. B.